Uwagi do dawniejszych artykułów

W sprawie etymologii *pracy* i *procy*

Ostatnio się ukazał interesujący artykuł Marioli Jakubowicz poświęcony etymologii słowa *praca*[1]). Okazuje się, że w sumie zaproponowano aż cztery etymologie tego wyrazu. Najbardziej rozpowszechniony jest pogląd, że *praca* pochodzi od psł. **portja*, które jest derywatem od psł. **portiti* 'posyłać'. Mniej zwolenników ma hipoteza, że rzeczownik *praca* ma tę samą etymologię co wyraz *proca* i że oba słowa wywodzą się od psł. **portja*, w którym tkwi ten sam rdzeń co w czasowniku **pьrati perǫ* 'bić, uderzać, razić' oraz sufiks **-tja*. Zupełnie izolowana jest hipoteza, że psł. **portja* powstało przez metatezę z psł. **torpja*, derywatu od psł. **tǫ́pěti* 'cierpieć'. Także zupełnie izolowane jest przypuszczenie, że *praca* jest zapożyczeniem z języka średnio-wysoko-niemieckiego, por. bawarskie *pratze* 'łapa, noga'.

[1]) M. Jakubowicz, O etymologii *pracy* inaczej, JP XCII, 2012, s. 37–42.

Autorka moim zdaniem słusznie odrzuca pierwszą etymologię, ponieważ kontynuanty czasownika **portiti* występują jedynie w językach południowosłowiańskich, podczas gdy psł. **portja* jest dialektyzmem zachodnim. To samo czyni z hipotezą o metatezie, która jest «w rozwoju form prasłowiańskich zjawiskiem na tyle wyjątkowym, że każe odrzucić zaproponowane [...] rozwiązanie» (s. 41). Autorka neguje także związek wyrazu *praca* z bawarskim *pratze*, podnosząc m.in., że «w językach łużyckich, które najsilniej ulegają wpływom niemieckim, istnieją formy *próca* (głuż.) i *proca* (dłuż.), a nie oczekiwana przy tym objaśnieniu *praca*» (s. 41). W tym stanie rzeczy Autorka się opowiada za poglądem, że zapożyczone z czeskiego pol. *praca* ma tę samą etymologię co *proca*.

Na poparcie tej opinii chciałbym zwrócić uwagę na paralele romańskie. W łacinie istniało słowo *ingenium*, które m.in. znaczyło 'inteligencja, talent, geniusz, bystrość, pomysłowość', przy czym sporadycznie już w łacinie klasycznej wyraz ten mógł oznaczać pomysłowy wynalazek. Z łac. *ingenium* powstało fr. *engin* 'narzędzie, sprzęt, broń, machina' (a od fr. *engin* wywodzi się ang. *engine* 'maszyna'). Podobny rozwój znaczeniowy zaszedł we wł. *ingegno* i stprow. *engenh*. We wszystkich tych wypadkach — podobnie jak w wypadku *pracy* i *procy* — rzeczownik abstrakcyjny przekształcił się w rzeczownik konkretny.

Witold Mańczak
Kraków, Uniwersytet Jagielloński